

Konývková, Tereza

Epilog

In: Konývková, Tereza. *Tělo v pohybu : performativita sokolského hnutí v období formování moderního českého národa*. Vydání první Brno: Masarykova univerzita, 2020, pp. 113-114

ISBN 978-80-210-9751-3; ISBN 978-80-210-9752-0 (online ; pdf)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/143529>

Access Date: 28. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

5 EPILOG

Cílem této studie bylo nalézt odpověď na otázku, jakým způsobem sokolské hnutí postupovalo sférami české kultury v období formování moderního českého národa a jak si vybuodovalo natolik pevnou pozici, že ho totalitarizující moc dominující po roce 1948 české společnosti nedokázala z jejího jádra zcela odstranit.

Pozornost proto byla zaměřena na sokolské kulturní performance, které v průběhu 19. století sloužily jako efektivní komunikační prostředek, v němž se přenos informací uskutečňuje díky elementární interakci mezi jejími účastníky sdílejícími společný čas a prostor.

Tyto performance měly dva hlavní vzájemně provázané úkoly: jejich prostřednictvím docházelo ke zpřítomňování sokolských idejí ve veřejném prostoru českých zemí a zároveň k jejich postupnému šíření. Základním prvkem nesoucím stěžejní významy bylo právě sokolské tělo, respektive skupina sokolských těl, v nichž se procesuálně za nezbytné přítomnosti obecenstva formovala sokolská identita.

Obrysy takto konstruované identity ve svých textech určil Miroslav Tyrš, jehož cílem bylo, aby se zároveň stala identitou národní. Jako stěžejní inspirační zdroj použil svou dobově podmíněnou představu o kultuře Řecka klasické doby, a především o jeho umění. Některé své poznatky z této oblasti přenesl do českého tělocvičného hnutí a shrnul je ve spisu „Tělocvik v ohledu esthetickém“. Vytvořil soubor esteticko-etických pravidel, jimiž se každý správný sokol musel řídit a rozvíjet podle nich svou mysl (etická kritéria) a zdokonalovat své tělo (estetická kritéria). Tyto pokyny Tyrš konstruoval na základně oblíbené schopenhauerovské premisy, že tělo je objektívou vůle, tedy že tělesná pohnutí jsou souběžně pohnutími mysli. Proto lze v rámci estetiky performativity tvrdit, že Tyrš věřil ve schopnost těla zhmotňovat (prostřednictvím tělesných performativních aktů) stav mysli, respektive vnitřního světa člověka. Tělesné impulsy a prožívání iniciované pohybem

při jednotlivých cvičeních zase zpětně opanovaly mysl cvičenců, a tím měla při sokolských tréninzích i při kulturních performancích vznikat komplexní lidská bytost. Do Tyršových esteticko-etických pravidel se také intenzivně prolínalo plátónské vnímání dobra a krásy, kdy právě dobro je prostřednictvím krásy zpřítomňováno. Byla-li tato teze aplikovaná na sokolské tělo, pak se krásou sokolského těla vyjevovala jeho „dobrá“ schopnost bránit vlastní národ. Obrana národa a jeho idejí byla v sokolském hnutí i v kultuře antického Řecka hlavním etickým imperativem vedoucím k aktivnímu zdokonalování těla.

Tyrš zároveň důsledně dbal nejen na formu estetické prezentace na úrovni těla, ale také na úrovni kulturní performance jako funkčního komunikačního kanálu. Estetickou hodnotu jevů nevnímal „samoučelně“, ale v jistém smyslu jako zástupný znak utvářející další významy. Od počátku existence sokolského hnutí se tak na utváření formy prezentující sokolské ideje podíleli přední čeští umělci dané doby, například Josef Mánes, František Ženíšek, František Kožíšek, Mikoláš Aleš, Alfons Mucha, Stanislav Sucharda, Ladislav Šaloun, Otakar Španiel, Jakub Obrovský, František Kysela, Karolina Světlá, Jaroslav Vrchlický, Josef Václav Sládek, Svatopluk Čech, Karel Hlaváček, Josef Seifert, Leoš Janáček, Josef Suk, Jaroslav Kvapil, Jan Bor, Růžena Nasková, Zdeněk Štěpánek a mnozí další. To byl jeden ze způsobů, jak upevnit sokolské hnutí v české kultuře a poskytnout formě jeho prezentace náležitou estetickou hodnotu. Estetická hodnota performancí byla totiž také základním předpokladem umožňujícím obecnstvu vnímat performancí utvářené významy jako „pravdivé“, a stala se proto podstatným činitelem v procesu identifikace diváků se subjektivní realitou zpřítomňovanou těly aktérů.

Aby bylo zjištěno, jak byly významy v performanci skutečně tvořeny, použila jsem pro objasnění tohoto problému analýzu materiálnosti performance, konkrétně její časovosti, prostorovosti, zvukovosti a především tělesnosti. Estetická hodnota a spolu s ní i kýžený význam tvořený performancí vzniká vzájemnou součinností jednotlivých druhů materiálnosti, kdy jeden nemůže existovat bez druhého. Důležitým aspektem tělesnosti, respektive těla, je jeho prezentnost, díky níž je schopno upoutat divákovu pozornost a dynamizovat ve vnímání publika proces identifikace se ztvárňovanými hodnotami.

Výzkumem performativity sokolského hnutí jsem chtěla obrátit badatelský pohled od „textové“ lineární interpretace kulturních performancí k jejich paradigmaticky vrstvené materiálnosti (především k tělesnosti). Proto byla pozornost věnována hlavně způsobu utváření významu prostřednictvím těla a často opomíjené estetické hodnotě, jež má stěžejní vliv na lidské vnímání. Tento způsob práce s historickým materiálem může, domnívám se, přinést jiné, nikoli nepodstatné poznatky, které by odlišnou metodou bádání nemusely být zachyceny.